

Mateo Bratanić

Odjel za povijest Sveučilišta u Zadru

Petar Kuničić i njegovo djelo *Viški boj*

Među velikim brojem radova o Viškom boju i danas, 150 godina kasnije, posebno se ističe knjiga *Viški boj*, autora Petra Kuničića. Vrijednost tog historiografskog djela, koje je prvi put tiskano u Zagrebu 1891. i nakon toga doživjelo tri nova izdanja, sastoji se u minucioznom i marljivom radu njegova autora koji je 25 godina nakon bitke sastavio i do danas značajno djelo pomorske i vojne povijesti. Petar Kuničić svestrani je hrvatski književnik, povjesničar, publicist i prosvjetno-pedagoški radnik. U radu se donosi analiza Kuničićeva *Viškog boja* tako da se rekonstruira autorov pristup istraživanju i sastavljanju djela, paradigma s koje autor piše, a zatim se djelo stavlja na poziciju „mjesta sjećanja“ iz kojeg ono zauzima dominantno značenje u oblikovanju kasnijeg znanstvenog i popularnog pristupa ovoj tematici.

Ključne riječi: Petar Kuničić, Viški boj, otok Vis, mjesto sjećanja, stvaranje tradicije

Kada se promatra ukupna pisana prozaična građa o tematici Viškog boja, onda početak takve plodne aktivnosti pripisujemo Petru Kuničiću, autoru prve cjelovite naracije o Viškom boju koja je ostala polazišni temelj s kojeg hrvatska historiografija kreće u istraživanje i analizu ove tematike. Prvo cjelovito djelo koje se bavi izlaganjem Viškog boja kao i njegovih posljedičnih efekata, zauzelo je značajno mjesto unutar hrvatske historiografske i književne literature, međutim nije zaobišlo ni širu javnost. Od prvog izdanja do danas, to je djelo privlačilo široku čitateljsku publiku koja je ostajala opčinjena Kuničićevim neposrednim pripovijedanjem, dramaturškim elementima i bogatim detaljima koji čitatelja uvlače u Viški boj kao da je neposredni sudionik. Da bi se stekao integralni uvid u to djelo, potrebno se prvo osvrnuti na njegova autora, na uvjete i okolnosti u kojima sastavlja *Viški boj*, pa će nam biti jasniji misaoni sklop tog djela, pozicija s koje je napisano, kao i poruka koju takvo štivo odašilje.

Kuničićev život i djelovanje

Petar Kuničić rođen je u Dolu na otoku Hvaru 28. siječnja 1862. u obitelji sa šestero djece, od kojih su četiri bile kćeri i dva brata. Njegov se rod može pratiti prema dokumentima od sredine 18. st.¹ Obitelj se povremeno, osim prezimenom

¹ Ivica MOŠKATELO, „Petar Kuničić i njegov rod“, *Petar Kuničić – učitelj, književnik, rodoljub, Zbornik radova sa skupa održanog u Dolu na Hvaru XXIII kolovoza 2013.* (ur. Ivica MOŠKATELO, Sanja ROIĆ), Dol, 2014., str. 10–21.

Petar Kuničić, autor knjige *Viški boj* (slika u posjedu udruge "Tartajun")

Kuničić, koristi i prezimenom Sanseović. Bila je to težačka obitelj koja je obrađivala svoju zemlju u starogradskom polju. Petar je prvo obrazovanje stekao kod mjesnog župnika J. Carića, a zatim je pohađao Pučku školu u Starom Gradu koju je završio 1874. s odličnim uspjehom. Nakon toga, po privatnoj osnovi, učio je gimnazijsko gradivo, a zatim filozofiju u Dubrovniku. Imao je namjeru zarediti se i postati član dominikanskog reda. Međutim, odustao je od tog nauma i 1883. upisao je Učiteljsku školu (Ilirski preparandij) u zadarskim Arbanasima, koju je okončao položivši ispite zrelosti 1885. i stekavši zvanje učitelja.² Vrijeme provedeno u Zadru formacijski je obilježilo Kuničićev misaoni sklop, književne sklonosti i politički svjetonazor. Tih godina objavljuje prve pjesme u podlistku *Novog lista*.³ Početak je to jednog vrlo plodnog

pjesničkog života koji prati stariju postromantičarsku struju uz visoku razinu izražajnosti koja se evidentira u bogatstvu njegova leksika i snazi inkantacije.⁴

Iste godine kad je završio Učiteljsku školu, u studenome 1885. oženio se Maricom Vidović iz Staroga Grada, a odmah potom, krajem godine, otputovao je na Vis sa svojom ženom na prvu učiteljsku dužnost. Tri godine kasnije uspješno je položio ispite o učiteljskoj sposobnosti, pandan današnjeg stručnog ispita. Njegova supruga, također učiteljica, rodila mu je troje djece, od kojih su preživjele dvije kćeri, Zlatica i Natalija, dok je sin Zorko umro u perinatalnom razdoblju.⁵ Bile su to godine kada se Kuničić formira u izvrsnog učitelja i odgajatelja, a uz to je kao rodoljub, ugledni gospodin koji je upravo u Visu zasnovao svoju obitelj, postao izrazito cijenjen i poštovan. Upravo za vrijeme učiteljevanja na Visu Kuničić piše svoje kapitalno djelo *Viški boj*, prvi put tiskano 1891. Dvije godine kasnije, 1893.

² Vicko DORBIĆ, *Petar Kuničić, Spomen-spis za 25 godišnjicu vjenčanja, učiteljevanja i književnog rada (1885-1910)*, Zadar, 1910., str. 5-7.

³ I. MOŠKATELO, „Petar Kuničić i njegov rod“, str. 14.

⁴ Tonko MAROEVIĆ, „Od Pupoljaka do Kurotijade, Književni profil Petra Kuničića“, *Petar Kuničić – učitelj, književnik, rodoljub, Zbornik radova sa skupa održanog u Dolu na Hvaru XXIII kolovoza 2013.* (ur. Ivica MOŠKATELO, Sanja ROIĆ), Dol, 2014., str. 40-48.

⁵ I. MOŠKATELO, „Petar Kuničić i njegov rod“, str. 14.

izlazi druga knjiga koja ga također stavlja na postolje kod čitateljske publike, pod naslovom *Hrvati na ledenom moru*, a u kojoj koristeći zapise J. Payera, voditelja austrougarske polarne ekspedicije, i svjedočanstva hrvatskih pomoraca, opisuje pustolovine u istraživanju najsjevernijih krajeva zemaljske kugle.⁶

God. 1895. bili su Kuničići premješteni iz Visa u Blato na Korčuli na novu učiteljsku dužnost. S Visa su otišli popraćeni tugom mještana jer su bili izrazito cijenjeni i voljeni zbog svoje predanosti poslu i javnom životu. Kao i na Visu, i u Blatu je Kuničić ostavio izraziti učiteljski biljeg. Nastavlja plodnu spisateljsku i pjesničku aktivnost, a također sudjeluje u kulturnim i prosvjetnim manifestacijama uz pisanje prigodnica.⁷ Iz Blata je 1901. premješten u svoj rodni Stari Grad na Hvaru, vjerojatno na vlastitu zamolbu. Slijedi dugotrajno razdoblje njegova djelovanja do 1925., obilježeno istaknutim prosvjetnim i političkim aktivnostima.⁸ I tijekom tog razdoblja nastavlja plodan spisateljski rad, gdje se među ostalim ističu tekstovi *Prigodom otvora nove školske zgrade u Starom gradu*, Zadar, 1908. i *Petar Hektorović njegov rod i Tvrđalj*, Dubrovnik, 1914.

Od 1903. obnašao je dužnost ravnatelja pučke škole u Starom Gradu. Na prosvjetnom planu radio je na izgradnji nove školske zgrade i na djelovanju Hrvatske čitaonice,⁹ a u političkom životu djelovao je kao član Narodne stranke unutar općinskog vijeća podupirući lokalne političke aktivnosti. Postao je pobornik politike „novog kursa“, a tijekom 1. svjetskog rata pao je sa svojom obitelji u nemilost državnog odvjetništva koje je vodilo istragu zbog protuaustrijskih stavova iskazanih pred školskom djecom (klicanje srpskom kralju Petru, pjesme o balkanskim ratovima, veselo raspoloženje na vijest o zarobljavanju austrijskih vojnika, posjedovanje Ordena sv. Save). Nakon rata Kuničić s gnušanjem i otporom podnosi talijansku okupaciju za koje su u more bačene knjige iz Hrvatske čitaonice. Odlaskom Talijana u travnju 1921. Kuničić u Starom Gradu nastavlja svoju dužnost ravnatelja pučke škole. Sudjeluje angažirano u obilježavanju manifestacija nove države, osjeća se u njegovim istupima odanost novom režimu na razini unitarističkog sklopa i privrženosti obitelji Karađorđevića. Međutim, zbog razmirica na lokalnoj razini Kuničić je 1925. naglo umirovljen i izbačen iz školskog stana, pa sa suprugom i kćeri Zlaticom odlazi u Split gdje boravi do svoje smrti 26. kolovoza

⁶ „KUNIČIĆ, Petar“, *Hrvatski bibliografski leksikon*, sv. 8 (gl. ur. Trpimir MACAN), Zagreb, 2013., str. 394–395.

⁷ Franko OREB, „Prosvjetno-kulturni rad Petra Kuničića u Blatu na otoku Korčuli od 1895.-1901.“, *Hrvatska obzorja*, god. 6, br. 3, Split, 1998., str. 703–722.

⁸ Mladen DOMAZET, „Djelovanje Petra Kuničića u Starome Gradu (1901.-1925. g.) i odlazak u Split“, *Petar Kuničić – učitelj, književnik, rodoljub*, *Zbornik radova sa skupa održanog u Dolu na Hvaru XXIII kolovoza 2013.* (ur. Ivica MOŠKATELO, Sanja ROIĆ), Dol, 2014., str. 22–29.

⁹ Vinko TARBUŠKOVIĆ, „Utjecaj Petra Kuničića na razvoj školstva u Starom Gradu“, *Petar Kuničić – učitelj, književnik, rodoljub*, *Zbornik radova sa skupa održanog u Dolu na Hvaru XXIII kolovoza 2013.* (ur. Ivica MOŠKATELO, Sanja ROIĆ), Dol, 2014., str. 34–38.

1940. U tih 15 godina nijednom nije posjetio svoj rodni Stari Grad, tek je mrtav tamo vraćen i pokopan na groblju Budinjac.¹⁰

Razložno je da je Kuničić slijedio suvremeni politički trend kojim je obilježena većina intelektualaca koji su se obrazovali i formirali unutar Austrije (Austro-Ugarske), a zatim dočekali pad Monarhije, 1. svjetski rat i formiranje Kraljevine SHS. Slijedeći duh vremena, i on od austrofila hrvatskih obilježja polagano prelazi na slavenofilstvo koje se realizira u novoj Kraljevini. S time slijedi i njegova unitaristička opredijeljenost koja je vidljiva u istupima prema novoj vlasti, premda nije politički aktivan. Razmirice koje je doživio u svojem Starom Gradu oko odnosa prema pisanoj baštini Petra Hektorovića, kada je ostavština tog velikog hrvatskog pisca bila zanemarena i uništavana, i njegovo izuzeće iz organizacijskog odbora prilikom proslave 350. godišnjice smrti velikog pisca te sukob s predsjednikom odbora Petrom Biankinijem i tajnikom dr. Petrom Ruževićem rezultirali su Kuničićevom ogorčenošću koju je osjećao spram „malomišćanskih“ zavisti i podmetanja.¹¹

Promatrajući Kuničićev književni i prosvjetni rad, nameće se zaključak da se radi o djelovanju jednog vrlo plodnog književnika. Paralelno sa svojim obrazovanjem i kasnijim učiteljevanjem Kuničić, bez prestanka, piše, promatra, istražuje i širi svoje znanje. Dug je popis njegove bibliografije koja se sastoji od knjiga, putopisa, prijevoda, poezije, novinskih članaka. Osim *Viškog boja* i *Hrvata na ledenom moru* – knjige koja je također objavljena u više izdanja, posebno se ističu tekstovi *Modra spilja na Biševu* i *Vrboska i njezine rijetkosti* koji su i danas znanstveno relevantni. Sačuvana je nevelika rukopisna ostavština, kao i brojni novinski tekstovi. O Kuničićevoj prosvjetiteljskoj veličini svjedoči i njegovo rukopisno djelo *Učitelji djece u Dalmaciji, prosvjetitelji i perom* koje se čuva u Državnom arhivu u Splitu.¹² Bio je član više profesionalnih udruga, a Hrvatski pedagoško-književni zbor u Zagrebu imenovao ga je 1891. svojim dopisnim članom. Godine 1894. postaje punopravnim članom tog tijela na području školstva i književnosti. U svakom pogledu, radi se o jednom marljivom i predanom dalmatinskom učitelju koji je svojim postignućima nadilazio zahtjeve svoje profesije.

Kuničićev život i djelovanje, među ostalim, ponajbolje je opisao njegov autobiograf Vicko Dorbić u maloj knjižici nastaloj u povodu 25. obljetnice njegova vjenčanja, učiteljevanja i književnog rada.¹³ Dorbić donosi detaljne informacije iz Kuničićeva osobnog i javnog života, hvali njegova književna postignuća i ističe njegovu učiteljsku veličinu. Da on nije samo sedentarni pisac, poznato je iz putopisa

¹⁰ M. DOMAZET, „Djelovanje Petra Kuničića“, str. 22–29.

¹¹ M. DOMAZET, „Djelovanje Petra Kuničića“, str. 27.

¹² I. MOŠKATELO, „Petar Kuničić i njegov rod“, str. 19.

¹³ Vicko DORBIĆ, *Petar Kuničić, Spomen-spis za 25 godišnjicu vjenčanja, učiteljevanja i književnog rada (1885-1910)*, Zadar, 1910.

u kojima se opisuju posjećeni krajevi, a vidljiva je fascinacija prirodom i ljudskim postignućima. Pješačeći je Kuničić obišao cijelu Dalmaciju i šire, a V. Dorbić piše indikativnu zabilješku: „Tako, između ostalog, čuva on grančicu sa vrh Ilije na Pelješcu, kamenčić sa kninske tvrđave, komadić od broda “Re d’ Italia“ i mitralje iz viške bitke, cvjetak smilja sa Njegušina groba na Lovčenu, komadić čempresa sa groblja dubrovačkih knezova na Lapadu, ružu sa groba Zorke Karadjordjevića na Cetinju, trator sa Šenoina groba na Mirogoju itd.“¹⁴

Djelo *Viški boj*

Kao što je vidljivo, među predmetima od osobne važnosti nalaze se i oni koji asociraju na Viški boj. Autobiograf Dorbić veliki dio svojeg zapisa posvećuje Kuničićevu *Viškom boju*. To je djelo odmah pri prvom izdanju postalo vrlo popularno, čitateljska je publika bila iznimno velika, a raspačavanje i prodaja ukazivali su na potrebu za novim izdanjima. Tijekom Kuničićeva života tiskana su tri izdanja. Prvo je objavljeno 1892. u Zagrebu, a izdavač je Knjižara Lav Hartmann (Kugli i Deutsch), drugo je izašlo kod istog izdavača 1900., kao i treće 1907. god.¹⁵ U drugom izdanju donesena su neka od pisama zahvale na prvom izdanju koja su primili visokodostojnici. Četvrto i posljednje izdanje tiskano je 1996. u ediciji izdavačke kuće Dom i svijet, a iz njega su ispuštene pjesme o Viškom boju te sastavci o dvadesetoj i dvadesetpetoj obljetnici bitke.¹⁶ Prva tri izdanja raspačana su u 30 tisuća primjeraka, što govori u prilog činjenici da je knjiga bila stvarno rado čitana. Dorbić piše kako je njegova knjiga „omilila puku poput novog Kačića“,¹⁷ što je značajan podatak s obzirom na općepoznati utjecaj i domet *Razgovora ugodnog* Andrije Kačića Miošića.

M. Justinijanović u *Našem jedinstvu* potvrđuje to zapažanje 1908. god.: „Učitelj u Visu srcem prikuplja i spasava od zaboravi tolike rastrakane uspomene; ispituje, sluša, bilježi svjedočanstva živih svjedoka i dariva narodu ‘Viški boj’, novi njegov ‘ugodni razgovor’.“¹⁸ Dakle, taj ugodni razgovor o herojskoj temi postao je sjajna točka sjećanja ne samo u Dalmaciji nego u hrvatskim zemljama, a i u samoj

¹⁴ V. DORBIĆ, *Petar Kuničić*, str. 13.

¹⁵ Godina prvog izdanja povezana je s obilježavanjem dvadesetpetogodišnjice boja 1891. Te je godine Kuničić okončao rukopis, a predgovor je označen nadnevkom „prvi dan proljeća, 1891“. Prema nekima rukopis je bio gotov još 1890., međutim izdanje nosi godinu 1892. Cfr. I. MOŠKATELO, „Petar Kuničić i njegov rod“, str. 18; Milorad NIKČEVIĆ, „Boj na Visu (1866.) između povijesne zbilje i poetske vizije“, *Riječ, časopis za filologiju*, god. 1, sv. 1-2, Rijeka, 1995., str. 180, bilješka 39.

¹⁶ Za potrebe citiranja u daljnjem tekstu rada koristi se drugo izdanje iz 1900. god. Petar KUNIČIĆ, *Viški boj*, Zagreb, 1900.

¹⁷ V. DORBIĆ, *Petar Kuničić*, str. 27.

¹⁸ V. DORBIĆ, *Petar Kuničić*, str. 41–42.

Monarhiji. Godine 1900. car i kralj Franjo Josip I. primio je Kuničićev *Viški boj* i uvrstio ga u obiteljsku knjižnicu te istodobno autoru darovao deset zlatnih dukata koje je Kuničić „nanizao kćerki oko vrata kada je položila učiteljski ispit“.¹⁹

Vrijeme nastanka knjige *Viški boj* upravo je vrijeme kada je Kuničić djelatno kao učitelj na Visu, na samom poprištu još tada svježeg događaja o kojem se svakodnevno razgovara među otočanima, živućim svjedocima koji prepričavaju svoje viđenje i doživljaje iz boja, a mladi i djeca žive unutar takvog misaonog okruženja upijajući svaki detalj. Kuničić, koji je stigao na Vis krajem 1885., već sljedeće godine sudjeluje u obilježavanju 20. godišnjice boja, a 1891. u još svečanijem obilježavanju 25. godišnjice te tim povodom završava rad na svojoj knjizi. Na poprištu boja, premda dvadesetak godina kasnije, Petar Kuničić doživljava snažnu impresiju²⁰ koja ga zaokuplja tijekom njegova učiteljskog rada, obiteljskog života i svakodnevnih odnosa s Višanima. U svemu je prisutan trag boja iz 1866. god. Neke kuće nisu popravljene, na nekima se vide tragovi topovskih udara, a gradske utvrde privode se civilnoj svrsi nakon što je provedena demilitarizacija.²¹ U takvom okruženju Kuničić se odlučuje na sastavljanje djela o Viškom boju koje će sintetizirati sva sjećanja, uključujući pisanu građu koja je bila dostupna putem novina te prigodne pjesme koje su sastavljane u spomen na slavnu pomorsku bitku.

Petar Kuničić strukturirao je svoje djelo unutar 16 poglavlja²² u kojima pristupa temi Viškog boja zauzevši sveobuhvatni pogled na otok Vis, na pomorsku bitku i na njezine posljedice. Promatrajući strukturu Kuničićeva djela, vidljivo je da nam autor želi podariti jednu zaokruženu cjelinu. On piše genezu Viškog boja fokusirajući se na otok Vis koji je kao „jadranski Gibraltar“ odigrao u 19. st. iznimno važnu ulogu.²³ Međutim, Kuničiću je bitno prikazati Vis od njegovih prapovijesnih početaka, uključiti ga u povijesni obzor u gabaritima tada poznate povijesti.

U I. poglavlju uvodi se Vis na povijesnu pozornicu, nižu se geografske karakteristike i ljepote otoka. Nakon toga ukratko se predstavlja njegova povijesna sudbina započevši s *Issom*, nastavljajući s razdobljem Rimljana, gotskom vladavinom i na kraju mletačkom dominacijom. Posebnu pažnju Kuničić pridaje Viškoj bitci iz 1811. kada su se sukobile engleska flota koja je bila stacionirana na otoku i

¹⁹ V. DORBIĆ, *Petar Kuničić*, str. 17–18. Car Franjo Josip primio je 1903. i Kuničićevu knjigu o Vrboskoj s izrazima zahvalnosti.

²⁰ Kuničić ima 1866. četiri godine i sigurno je već tada u svom rodnom Dolu od roditelja čuo o Viškom boju, a možda je osjetio i zvukove eksplozija jer i sam tvrdi u knjizi kako „Stanovnici Visa, Hvara, Brača, Šolte i Korčule bojaše se da će sve ostrvlje sa strašne trešnje i grmljavine, zaleći u dno mora“; cfr. P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 48.

²¹ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 106, piše kako je 1873. austrijska vlada razoružala Vis, uklonila posadu i „razvalila“ sve tvrđave i baterije.

²² Poglavlja su označena rimskim brojevima, pa će se i ovdje slijediti taj sustav.

²³ Englezi su nazivali otok „jadranskim Gibraltarom“ što će se kao *Leitmotiv* ponavljati višekratno u nastavku djela.

francusko-talijanska flota koja je htjela oduzeti Vis Englezima koji su ga čuvali zbog strateški važnog položaja. Nagoviještajući bitku iz 1866., Kuničić piše: „Jak neprijatelj uputit će se iz Italije, iz bijelog Jakina, i izigrat će se sred viških voda grozna bitka, koja će u malašnoj slici predstavljati buduću i groznu šezdeset i šeste.“²⁴ U nastavku detaljno opisuje bitku, sastave snaga i brodogovje, englesku pobjedu, kao i daljnji boravak engleske posade na otoku. Poglavlje završava detaljnim opisom Visa, Komiže, otočkog stanovništva i njihova života od povratka austrijske uprave nad otokom. U II. poglavlju pažnja se prenosi na Prusko-austrijski rat iz 1866. u koji se uključuje Italija pokušavajući ostvariti svoje interese. Ondje u samo jednoj rečenici Kuničić označava konačni ishod rata: „premda su se naši borili kao lavi, ipak zasja zvijezda pobjede Pruskoj“,²⁵ više nigdje u knjizi ne ponavljajući da je, usprkos pobjedi u Viškom boju, Austrija poražena u ukupnom ratu, pa je time i Italija ostvarila neke od svojih ciljeva. U nastavku Kuničić ukazuje na stratešku važnost Visa u ukupnoj kontroli nad Jadranskim morem i na namjere Talijana da ga osvoje; opisuje njihovu mornaricu, admirala Persana i ostale časnike, sastav flote, uključujući zapovjedni *Re d'Italia* i *Affondatore*.

Od III. do VII. poglavlja Kuničić izlaže sam tijek boja, a uspješnost njegove rekonstrukcije je upečatljiva. Zahvaljujući živim svjedocima, Tegetthoffovu izvješću, pismima talijanskog mornara Boggie koja su nakon uništenja broda doplitali uz višku obalu i bili sačuvani, Kuničić detaljno opisuje pripremu, početak i tijek bitke. „Krasni Vis i njegove divne vode treba da budu pozorištem najgroznijega, ali i najveličanstvenijega prizora“,²⁶ piše Kuničić. Već iz te jukstapozicije vidljiva je Kuničićeva intencija da prikaže bitku kao patnju i trpljenje, ali i kao glorificirajuću i veličanstvenu samu po sebi. Opis boja u faktografiji, vrlo precizan i dosljedan u tekstualnim tropima, izrazito je upečatljiv: „Jednom odleti glava preko brda, drugom noge put oblaka, trećem ruke sred luke, a četvrtom crijeva i junačko srce po gomilama...“²⁷ Višanke i Komižanke koje pomažu svojim muževima i sinovima koji brane grad s utvrda, hrvatske su Spartanke. Među Tegetthoffovim mornarima brojni su Hrvati u kojima „vrije hrvatska krv i hrvatsko junaštvo“.²⁸ Oni se bore protiv Talijana kao lavovi za kojima je čitava „Dalmacija drhtala, plakala i u vrućoj suzi oči k nebu dizala“. Opisujući tijek bitke, Kuničić Talijane učestalo prikazuje kao kukavice koje ne vole rizik, a Austrijance (tj. Hrvate) kao odlučne i odvažne branitelje vlastita tla. Na isti se način apostrofiraju i Višani. Primjera radi donosimo samo jedan kraći citat u kojem je opisano junačko djelovanje mornara Nikole Karkovića: „Tada poskoči junak nad junacima, Nikola Karković i ugrabi

²⁴ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 7.

²⁵ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 14.

²⁶ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 22.

²⁷ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 30.

²⁸ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 38.

neprijateljskom brodu zastavu i uz burni živio, ponese je Tegetthoffu koji mu usklikne Ejvala ti, junače“.²⁹ Naime, Karković je s broda *Palestro* strgnuo talijansku zastavu i poklonio je Tegetthoffu na brodu *Ferdinand Max*. Kuničić zaključuje tijek bitke rečenicom: „Neprijatelj ostavi bojište, to krvavo pozorište, gdje je uvidio junaštvo ‘dalmatinskih ribara’ i kukavstvo svoje tobožnje sile i nepobjedive mornarice.“³⁰

U daljnjem tekstu (poglavlja VIII. – X.) Kuničić piše o Tegetthoffovu pristajanju na Vis, pogrebu poginulih i općenito o stvarnju pobjedničkog ozračja usred ipak velikih gubitaka koje su pretrpjeli Višani i posada brodova. Kontrast je u još značajnijim talijanskim žrtvama i potonuću broda *Re d'Italia*. Tekst odiše tugom zbog nastradalih, ali ga prekriva ponos pobjede i velikog uspjeha obrane Visa od talijanskih osvajača. Kuničić niže žrtve, ali i popisuje one koji su primili ordenje zahvaljujući postignućima u boju. Gradi pobjedonosnu atmosferu u kojoj se žali za žrtvama, ali se slavi pobjeda i veliča Tegetthoffa i posade brodova koje su „sačinjavali gotovo sami Dalmatinci“. U nastavku donosi brzozave dalmatinskih općina, skupina i pojedinaca u kojima se u sjajnim crtama opisuje pobjeda nad Talijanima (poglavlje XIII.). Možda je najindikativniji citat koji nam razotkriva Kuničićevu poziciju u pisanju njegovo citiranje brzozava zadarske općine: „Bojevi kod Acija i kod Lepanta spominju slavno ime Dalmatinaca. Danas unuci potvrđuju djedovsku slavu. Njihova krv, prolivena pred starodavnim Visom, pod snažnom austrijskom zastavom učvršćuje vez Dalmacije s Austrijom. Oni drugo ne traže za nagradu pobjede, nego da ostanu združeni s Austrijom.“³¹ U nastavku Kuničić detaljno opisuje proslave 20. i 25. godišnjice Viškog boja (poglavlja XV. – XVI.), a završava prenošenjem pjesama koje su napisane u čast tog događaja.

Prema M. Ninčeviću djelo Petra Kuničića nosi „tri osnovna elemenata građe“: predaju, povijest i poetsku viziju.³² Predaja se sastoji u tradiciji koju je stekao boj tijekom dvadeset godina na Visu, u Dalmaciji i Monarhiji od 1866. do proslave dvadesete obljetnice kada se Kuničić odlučio za pisanje svog djela. Posebno je živa među Višanima, ali ništa manje nije prisutna ni u pokrajini među učenim ljudima i običnim pukom. U Monarhiji sjećanja na veličanstvenu pomorsku pobjedu nisu izbljedjela, premda je rat bio izgubljen i situacija se u državi poprilično izmijenila u odnosu na 1866. god. Povijesni pristup Kuničić konstruira u kronološkoj prezentaciji događanja koja je poduprta pisanim izvorima koje on ekstenzivno koristi i citira. Uvod u boj i razvoj boja imaju snagu koja se manifestira u dramaturškim elementima koji kulminiraju u opisivanju tjeka boja, a dodatno su naglašeni u poetским uradcima drugih autora koji su doneseni na kraju knjige. U sveobuhvatnosti

²⁹ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 56.

³⁰ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 58.

³¹ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 92.

³² M. NIKČEVIĆ, „Boj na Visu“, str. 181.

djela manifestira se Kuničićeva poetska vizija kojom je prožeta naracija, a svoj vrhunac dosiže u poeziji gdje je boj „jedan od ključnih momenata u sudbini junaka koji se opjevavaju“.³³

Bez obzira na njegovu višeslojnost, uočava se da je Kuničićevo djelo napisano sa specifične paradigmatičke pozicije. Otok Vis i pomorska bitka uklopljeni su u narativnu formu kojoj je cilj veličanje nacionalne pozicije u tadašnjim političkim okolnostima. Nacionalni narativ prikladno je kontekstualiziran sa stanjem u Prusko-austrijskom ratu i s talijanskim prisezanjima za Dalmacijom, tj. pokušajem osvajanja otoka Visa. Bez obzira na ukupni ishod rata viška pobjeda definirana je kao presudni trenutak u othrvavanju Kraljevini Italiji, točka prekretnica u kojoj se rađa svijest o otporu prema budućim talijanskim prisezanjima. Pobjeda je pripisana hrabrim i vjernim Dalmatincima, koji su i Hrvati i Slaveni, a koji se bore za svoju domovinu Austriju, snažno braneći svoj teritorij. Zato je Kuničić, da bi postigao kvalitetniju validaciju svoje paradigme, u širokim crtama opisao povijest Visa i doveo je do 1866. Taj pučinski otok, „jadranski Gibraltar“, postao je kohezivno sredstvo u kojem se manifestiraju pozitivne nacionalne odlike Hrvata koji su spremni položiti svoj život u sprječavanju talijanskih stremljenja. Iz toga se, posljedično, gradi *Viški boj*, kao „mjesto sjećanja“,³⁴ što uključuje popise stradalih, opis njihova pogreba, dodijeljene ordene, kasnije komemoracije i proslave obljetnica. Kuničić piše na jednom mjestu u knjizi: „Da, svaki Hrvat treba da se sjeti bratske krvi, koja se je škropila po ovom našem divnom moru“. Tako uklapa cijeli prikaz Viškog boja i stvara od njega nacionalni narativ, pišući s paradigme hrvatstva (regionalno dalmatinstva) u sklopu austrijske carevine. On konstruira specifični subjektivitet jer mu je važno odgovoriti na pitanja što smo mi, tko smo mi, što je naša funkcija i poslanje, što je naš značaj, tj. potrebno je formirati subjektivitet u okviru monarhije. Očigledno postoji određena vrijednosna ljestvica prema kojoj je Vis postavljen kao zaseban identitet, a onda slijedi dalmatinsko-hrvatsko značenje, a Austrija ima tek tercijarnu funkciju. Premda ti identiteti kod Kuničića nisu jasno definirani, a učestalo se i preklapaju, njihova je funkcija presudna u stvaranju zaokružene slike u knjizi.

Sintetizirajući pripovjedni i dramski postupak opisa i prikaza zbivanja,³⁵ Kuničić historizira junake, ali im i pripisuje nadvremensko značenje, štoviše, dramom koja je uklopljena u naraciju i poezijom na kraju knjige junacima gradi literarni spomenik koji „prostor sjećanja“ transponira u „mjesto sjećanja“ dajući mu trajni kontinuitet.³⁶

³³ M. NIKČEVIĆ, „Boj na Visu“, str. 182–183.

³⁴ Pierre NORA, „Između sjećanja i povijesti“ (prevele s francuskog Milena Ostojić, Ana Irena Hudl), *Diskrepancija*, siječanj 2007., svezak 8, br. 12, str. 135–165, dostupno također na poveznici <https://brcak.srce.hr/file/15308> (posjećeno 18. listopada 2018.).

³⁵ M. NIKČEVIĆ, „Boj na Visu“, str. 182.

³⁶ P. NORA, „Između sjećanja i povijesti“, str. 135–136.

Pišući s funkcijom, namjerom i u okviru navedene paradigme, Kuničić je stvorio uspješno djelo koje je steklo kulturni status, široku čitateljsku publiku i značajnu kulturnu tradiciju. I sam naziv djela *Viški boj* terminološki je ostavio traga u hrvatskoj historiografiji do te razine da se danas uvriježila upotreba tog „romansiranog“ termina umjesto standardnog naziva *bitka*.

Na kraju, potrebno je osvrnuti se na prethodno iznesene činjenice da u tijeku Prvog svjetskog rata Kuničić ima negativno mišljenje o Austriji, dok s nadom gleda u jugoslavensku ideju, u obitelj Karađorđevića kao predvodnike nove zemlje. Evidentno je njegovo razočaranje u Austriju, u cara, međutim postavlja se pitanje kakav je bio njegov odnos spram vlastita djela koje je nastalo unutar ranije iznesenog misaonog sklopa. Premda je živio do 1940., nakon 1. svjetskog rata više nije bilo novih izdanja *Viškog boja*. Prilikom šezdesete obljetnice Viškog boja Kuničić se oglasio kratkim člankom u *Jugoslavenskom pomorcu*.³⁷ Istaknuo je da je boj dobiven zahvaljujući junaštvu dalmatinskih mornara, premda pod austrijskom zastavom: „I ako se je onda pod Visom vijala tuđa zastava, ono je opet bilo junaštvo našeg mornara na obranu našeg mora i naše zemlje.“³⁸ Sada se Kuničić spram austrijskog identiteta postavlja kao spram talijanskog i stavlja ga u kategoriju „tuđeg“. U tekstu se posebno osvrće na talijanske aktivnosti spram bitke, koje se manifestiraju u želji za „osvetom“ zbog pretrpljenog poraza. Ističe situaciju iz Prvog svjetskog rata, talijansku okupaciju i njihov pokušaj negiranja poraza. Naime, nakon zauzimanja Hvara, Korčule i Visa Talijani na viškom groblju ispisuju *Italia vincitrice*, a kasnije uzimaju čitav spomenik, mramornog lava, s namjerom brisanja povijesti. Po napuštanju otoka Visa 1921. ostaju zadovoljni time da u muzeju u Livornu imaju uspomene s „osvećenog Visa“.³⁹ Kuničić završava članak upozoravajući da je potrebno da se Vis nikad ne zaboravi, a svaki brod jugoslavenske mornarice, kada prođe pokraj Visa, „neka zastavom pozdravi tu našu svetu među i neka klikne u srcu: Vis je kruna naših ostrva, Vis je biser našeg mora i morska simfonija Jugoslavije naše.“⁴⁰

³⁷ Petar KUNIČIĆ, „Šestdesetogodišnjica Viškog boja (1866. – 20. srpnja 1926.)“, *Jugoslavenski pomorac*, god. VI, br.15, Zagreb 1. IX. 1926., str. 7–8.

³⁸ P. KUNIČIĆ, „Šestdesetogodišnjica“, str. 7.

³⁹ P. KUNIČIĆ, „Šestdesetogodišnjica“, str. 8.

⁴⁰ P. KUNIČIĆ, „Šestdesetogodišnjica“, str. 8.

Zaključak

Značenje djela *Viški boj* Petra Kuničića za stvaranje sjećanja o jednoj od najvećih pomorskih bitaka 19. st. od neosporive je važnosti za hrvatsku historiografiju, ali i za tradiciju sjećanja. Premda su i prije postojali tiskani članci u novinama s prigodnom poezijom koja je veličala pobjedu austrijske mornarice pod Visom 1866. god., s prvim izdanjem njegove knjige 1891. zatvara se predajni krug i počinje stvaranje pravog „prostora sjećanja“, tj. „mjesto sjećanja“ koje je autor uspješno objedinio. Dodatna dva izdanja, kao i najnovije iz 1996. god., svjedoče o važnosti i vrijednosti tog djela koje je oblikovalo sjećanje na Viški boj zadržavši kao trajan element imenicu *boj*, a posljedično i ostalu povijest, tradiciju i predaju. Bez obzira na to što je austrijska carevina „izgorjela“ u požaru Prvog svjetskog rata, Kuničić se ne odriče svojeg djela, nego ga smješta u novi nacionalni kontekst unitarističke prve Jugoslavije. S propašću prve, ali i druge Jugoslavije Kuničićevo djelo, bez obzira na povijesne mijene, ostaje trajno „mjesto sjećanja“ od kojeg polaze sve znanstvene rasprave, ali i kolektivno sjećanje na Viški boj.

Petar Kuničić and his book *The Battle of Vis*

SUMMARY

In the large body of works on the Battle of Vis, the book *The Battle of Vis* by Petar Kuničić stands out even today, 150 years later. The value of this historiographical volume, which was first printed in Zagreb in 1891 and subsequently reprinted three times, consists in the meticulous and diligent efforts of its author who penned this significant work of maritime and military history 25 years after the battle. Petar Kuničić is a versatile Croatian writer, historian, publicist and educator. The paper presents an analysis of Kuničić's *Battle of Vis* which first reconstructs the author's approach to research and composition as well as the paradigms he employed, and then goes on to locate the work to the "site of memory" which is responsible for its dominant role in defining subsequent scientific and popular treatments of this topic. Petar Kuničić was able to write his book because he was a teacher in Vis, where he witnessed the anniversaries honoring the battle, which inspired him to create a work that would become popular throughout the Austro-Hungarian Monarchy.

Keywords: Petar Kuničić, Battle of Vis, island of Vis, site of memory, center of memory, establishing tradition